

Kiinalainen äännekirjoitus Kehitys, suomalainen ääntämys ja käyttö paikannimissä

Syyskuussa 1978 Kiinan valtioneuvosto ilmoitti, että vuoden 1979 alusta kaikissa Kiinan kansantasavallassa laadituissa teksteissä, jotka on kirjoitettu millä tahansa latinaista kirjoitusta käytävällä kielellä, henkilön- ja paikannimissä on noudatettava uutta kiinalaista äännekirjoitusta, ns. *pinyin* (ääntyy suomalaisittain [pinjin]).

Päätöstä alkoi toteuttaa mm. uutistoi-
misto Xinhua (Uusi Kiina). Sitä seurasi-
vat suuret kansainväliset uutistoimistot ja
suuri osa länsimaista lehdistöä. Vara-
päämisteri Teng Hsiao-p'ingistä tuli no-
peasti Deng Xiaoping ja Tsingtaon kau-
pungista Qingdao.

Tässä kirjoituksessa tarkastelen aluksi
muutoksen taustaa: kiinan kieltä ja kiina-
laisten kirjoitusmerkkien latinaistamisen
historiaa, päälähteenäni amerikkalaisen
Barnesin (1974) väitöskirja. Sen jälkeen
kuvaan kiinan kielen foneettisen aakkos-
ton ja ehdotan sille suomalaisen ääntä-
myksen. Lopuksi esittelen kiinalaisten
omat ohjeet Kiinan kiinankielisten ja vä-
hemmistökielisten paikannimien kirjoit-
tamiseksi pinyinillä sekä pohdin sitä, mi-

ten niitä voitaisiin soveltaa suomenkieli-
seen tekstiin.

Kiinan kieli

Kiinan kieltä ei kirjoiteta kirjaimilla, jois-
ta kukin vastaa tiettyä äännettä, vaan eri-
tyyppisistä viivoista koostuvilla kirjoit-
usmerkeillä. Kirjoitusmerkeissä on usein
kaksi osaa: toinen ilmaisee ääntämyksen
(joka vaihtelee murteen mukaan) ja toi-
nen merkityksen. Kukin merkki ääntyy
tavuna, ja kullakin tavulla on siis merki-
tys. Tavu ei kuitenkaan aina ole yhtä kuin
sana (lauseen pienin merkityksellinen
osa), sillä usein vasta kahden tai useam-
man merkin tulkitseminen yhdeksi käsit-
teeksi tekee luetun ymmärrettäväksi.

Jos ei-kiinalainen haluaa siirtää kiinak-
si kirjoitetun nimen oman kielensä kirjoit-
usjärjestelmään, hänen on kuunneltava,
kuinka kiinalainen tuon nimen ääntää, ja
merkittävä se sitten muistiin oman kielen-
sä kirjoituksella. Tulos riippuu toisaalta
siitä, mitä kiinan murretta kyseinen kiina-
lainen käyttää, ja toisaalta siitä, mikä on
kuuntelijan kieli.

Kiinan kielessä on tapana erottaa kah-
deksan päämurretta. Ne eroavat toisis-
taan enemmän kuin suomi virosta, luul-
tavasti jopa yhtä paljon kuin suomi unka-
rista.¹ Seitsemää näistä murteista, jotka

---

¹ Tämän käsityksen on esittänyt Pekingissä pitkään asunut suomalainen, rouva Ar-
mi Rautio-Lin. Kiitän häntä käsikirjoitukseni kommentoinnista ja joidenkin virheiden
korjaamisesta.

Katsauksia

siis eurooppalaisittain ajatellen ovat oikeastaan eri kieliä, puhutaan pienehkölle alueella Etelä-Kiinassa, Jangtsen alajuoksun (Shanghain kaupungin) ja Vietnamin välillä. Kaikkialla muualla puhutaan ns. mandariinikiinaa eli pohjoiskiinaa. 1950-luvulla Kiinassa arvioitiin, että mandariini on äidinkielenä 71 %:lla maan koko kiinankielisestä väestöstä. Kiinankielisiä puolestaan oli tuolloin 94 % kaikista kansantasavallan asukkaista.

Käytännössä on mandariinista tullut tai tulossa hallinnon ja opetuksen kieli myös Etelä-Kiinassa ja vähemmistökielten alueilla; nimitys mandariinikieli viitaaakin siihen, että sitä aikanaan käyttivät keisarivallan hallintovirkamiehet eli mandariinit. Keisarivallan aikana mandariinia kutsuttiin viralliseksi kieleksi (*guanhu*) ja tasavallan aikana (1912–49) kansalliskieleksi (*guoyu*), mikä nimitys yhä on käytössä Taiwanissa. Kiinan kansantasavallassa sitä on vuodesta 1955 nimetty yleiskieleksi (*putonghua*).

Ulkomaiset äännekirjoitukset

Ensimmäisen kiinankielen äännekirjoituksen kehitti italialainen jesuiitta Matteo Ricci, joka työskenteli Kiinassa vuosina 1582–1610. Hänen jälkiään ovat seuranneet monet muut, niin että nykyään on olemassa pelkästään latinaiseen aakkostoon perustuvia kiinankielen äännekirjoitusjärjestelmiä (latinaistamisjärjestelmiä eli latinaistuksia) yli 50 (Kaden 1975: 7). Niistä ehkä tunnetuimman julkaisi Kiinassa diplomaattina toiminut britti Thomas W. Wade vuonna 1867. Hänen järjestelmänsä kehitti myöhemmin brittiläinen sinologi Herbert A. Giles, joka niin ikään työskenteli Kiinassa diplomaattina.

Latinaistusten lukuisuus aiheuttaa sen, että varsinkin vanhaa kirjallisuutta lukiessa on usein vaikea tietää, kenestä henkilöstä tai mistä paikasta kulloinkin on kyse. Eräässä 1700-luvulla ilmestyneessä saksankielisessä artikkelissa kerrotaan, että portugalilaisilla on ollut aikoinaan suuri vaikutus kiinalaisten nimien latinaistamiseen. Mutta koska portugali-

laiset ääntävät latinaista kirjoitusta toisin kuin muut kansakunnat, »ei ole ihme, että kun lausutaan saksalaisittain kiinalaisia sanoja, jotka on kirjoitettu portugaliksi, erot aiheuttavat monenlaisia sekaannuksia».

Niin Matteo Ricci kuin myöhemmätkin lähetysaarnajat käyttivät latinaista kirjoitusta kiinankielen opettamiseen; kirjoitusmerkit olivat heistä tavalliselle kansalle liian mutkikkaita. Jotkut 1800-luvulla vaikuttaneet lähetystyöntekijät katsoivat, että itse paholainen on tehnyt kiinankirjoituksesta vaikean, jotta ihmiset eivät oppisi lukemaan Raamattua (Barnes 1974: 10). Paholaisen juonien mitätöimiseksi Raamattu olisi kirjoitettava kiinaksi käyttäen yksinkertaisinta kirjoitusta eli latinaista aakkostoa.

Tässä tuli kuitenkin vastaan uusi pulma. Jos kiinankielinen Raamattu kirjoitettaisiin kirjoitusmerkeillä, se olisi ymmärrettävissä kaikilla murrealueilla, kunhan kirjoitusmerkit on ensin opittu. Mutta jos käytettäisiin äännekirjoitusta, kukin murre vaatisi oman käännöksensä, tai jos käännös tehtäisiin vain viralliselle kielelle, ihmisten olisi ensin opittava se. Lähetystyöntekijöiden tavoitteena ei ollut Kiinan kansallinen yhtenäisyys, joka pohjautui murteet yhdistävään kirjoitusjärjestelmään, eivätkä he toisaalta voineet jäädä odottamaan, että kansa maan eteläosassa oppisi virallisen kielen. Heidän tehtävänään oli kristinopin levittäminen, ja tässä onnistuakseen he alkoivat kääntää Raamattua kiinankielen eri murteille.

Kiinan kahdeksan päämurteen sisäinen vaihtelu on niin suurta, että kahdeksan raamatunkäännöstä ei Kiinan kansalle riittänyt. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa lähetystyöntekijät käänsivät Raamatun tai sen osan äännekirjoitusta (yleensä latinaista) käyttäen peräti 27:lle kiinankielen murteelle. Seuraavat kolme näytettyä osoittavat, paljonko nämä murteet voivat erota toisistaan. Tekstinä on kussakin tapauksessa Markuksen evankeliumin alku (Nida 1972: 75, 84, 77).

1) Peking: Shàng Dì dy Er-dz Yesu Giduh...

- 2) Shanghai: Zung-kuk 'U- 'ts Ya-soo Kie-tök...
- 3) Kanton: Sheûng-Taì tsz Yē-So Kei-Tuk...

Kiinalaiset äännekirjoitukset ennen pinyinä

Maallisissa asioissa alettiin Kiinassa kiinnostua kirjoituksen foneettistamisesta vasta kansallisen heikkouden aikana 1800-luvun jälkipuoliskolla. 1880-luvulla ryhdyttiin erästä Waden transkription muunnosta käyttämään lennättimessä. 1890-luvulla alkoivat jotkut kiinalaiset tehdä omia ehdotuksiaan kiinan kirjoituksen foneettistamiseksi. Ensimmäinen kiinalainen äännekirjoitus, joka saavutti maassa virallisen aseman, laadittiin kuitenkin vasta tasavallan aikana. Vuonna 1913 Pekingissä kokoontunut »kirjoitusmerkkien ääntämisen yhtenäistämisen konferenssi» laati kiinalaisten kirjoitusmerkkien vanhoihin muotoihin pohjautuvan »ääntämisaakkoston», kiinaksi *zuyin zimu*, jonka avulla voitiin osoittaa 6 500 kirjoitusmerkin ääntämys kansalliskielessä. Kirjaimisto julkaistiin vuonna 1918, ja sitä on käytetty sanakirjoissa ainakin vielä 1970-luvulla (esim. Xīnhuá zìdiǎn 1973).

Kaikkia kiinalaisia äännekirjoituksen kannattajia ei *zuyin zimu* saanut puolelleen. Nämä olivat sitä mieltä, että latinaisesta aakkostosta olisi Kiinalle enemmän etua. Jotkut heistä laativat »kansalliskielen romaanisen aakkoston», kiinaksi *gwoyeu romatzyh*. Se on ensimmäinen latinaistus, jonka Kiinan hallitus on hyväksynyt. Tämä tapahtui vuonna 1928. Järjestelmää on 1960-luvulle asti käytetty sanakirjoissa ja oppikirjoissa, mutta monimutkaisuutensa vuoksi se ei koskaan ole saavuttanut suurta suosiota.

Gwoyeu romatzyhia vastaan oli myös ulkopoliitikka. Neuvostoliiton Kauko-idässä eli 1920-luvulla noin 100 000 kiinalaista, useimmat lukutaidottomia työläisiä tai käsityöläisiä. Kiinassa vuonna 1927 harjoitetun kommunistivainon johdosta Neuvostoliittoon siirtyi lisäksi kiinalaista

oppineistoa, mm. vasemmistolaisia kielitieteilijöitä. He ryhtyivät yhdessä neuvostoliittolaisten sinologien kanssa laatimaan uutta kiinan kielen latinaistusta, joka helpottaisi Neuvostoliitossa asuvien lukutaidottomien kiinalaisten sivistämistä. Neuvostoliittolaisilla oli kokemusta latinaisten aakkostojen laatimisesta, sillä maassa oli vastikään pantu alulle ohjelma latinaiskirjaimistoisten kirjakielten kehittämiseksi vähemmistökansoille (1930-luvun lopulla Stalin määräsi latinaiset kirjaimet korvattaviksi kyrillisillä).

Uusi kiinalainen latinaistus perustui mandariinimurteen ääntämykseen. Vuonna 1931 sitä alettiin markkinoida nimellä »Kiinan uusi latinainen kirjaimisto», kiinaksi *Zhongguo latinxua sin wentz*, lyhyesti *latinxua*. Vaikka *latinxua* oli ensisijaisesti tarkoitettu käytettäväksi Neuvostoliitossa, se soveltui tietenkin myös Kiinan oloihin.

Latinxuan käyttöönotossa ei ollut kyse ainoastaan siitä, onko se parempi kuin *gwoyeu romatzyh*. Kyse oli varsinkin siitä, tulisiko äännekirjoituksen vähitellen kokonaan syrjäyttää vanha kirjoitusjärjestelmä. Monet kommunistit olivat lähetysaarnajien tavoin sitä mieltä, että vanha kirjoitus on kansalle liian vaikeaa. He eivät kuitenkaan syyttäneet vaikeudesta paholaista vaan Kiinan yläluokkaa. Kirjoitusmerkit toimivat heidän mielestään lukeneiston harjoittaman riiston välineenä. Tästä syystä ne olisi korvattava yksinkertaisemmalla järjestelmällä, mieluiten latinaisella aakkostolla. Yksinkertaisen kirjoituksen avulla olisi helppo levittää uutta ideologiaa.

Tässä törmättiin kuitenkin taas vanhaan ongelmaan: jos kiinaa aletaan kirjoittaa äänneaakkostolla, on joko opetettava koko kansalle sama murre tai kehitettävä kullekin murteelle oma aakkosto. Edellistä vaihtoehtoa kommunistit eivät kannattaneet, sillä tuolloisen marxilaisen käsityksen mukaan kieli on osa yhteiskunnan »ylärakennetta» ja kansalliskielen eli pohjoisen murteen levittäminen Etelä-Kiinaan merkitsisi kapitalistista kulttuuri-imperialismia. Jälkimmäinen vaihtoeht-

Katsauksia

to oli näin ollen ideologisesti oikeampi, ja vuosina 1934—47 joillekin eteläisille murteille kehitettiinkin *latinxuaa* vastaava aakkosto.

Kommunistinen puolue näyttää kuitenkin aliarvioineen kirjoitusuudistuksen vaikeuden. Kommunistien lukutaitokampanjat heidän tukialueellaan Yan'anissa osoittivat, että latinainen kirjoitus ei herättänyt innostusta kansan keskuudessa. Lukeneisto, joka jo osasi perinnäiset kirjoitusmerkit, oli sitä kohtaan välinpitämätön tai jopa vihamielinen, ja lukutaidottomat halusivat oppia »oikeat» kirjoitusmerkit eivätkä mitään korvikekirjaimia. Näin uudistusinto vähitellen laimeni.

Keskustelu aiheesta kansalliskieli vai murteet puolestaan päättyi yhtäkkisesti ja yllättäen. Sen päätti Pravdassa kesällä 1950 julkaistu Stalinin artikkelisarja, joka ilmestyi kirjasena Moskovassa 1954 (ks. Stalin 1972). Arvellaan, että se olisi alun perin kirjoitettu pari vuosikymmentä aiemmin oikeuttamaan venäjän kielen käytön lisäämistä Neuvostoliitossa (Barnes 1974: 58). Tässä kielipoliittisessa pamfletissa Stalin esitti Marxin kannasta poiketen, että kieli on historian kumulatiivinen tuote eikä minkään yhteiskuntaluokan vallan välikappale. Se palvelee kaikkina aikoina kaikkia luokkia.

Stalinin kirjoituksiin tutustuttuaan Kiinan vasemmistolaiset kielitieteilijät eivät enää pitäneet Pekingin ääntämyksen levittämistä muualle maahan kulttuuri-imperialismina. He totesivat, että pohjoinen murre jo kauan sitten on saavuttanut *lingua francan* aseman valtakunnassa, ja selittivät vastustaneensa tasavallan hallituksen kansalliskielipoliittikkaa oikeastaan vain, koska sen toteuttamisessa oli turvauduttu pakotteisiin. Pakkoa ei tarvittaisi, sillä historian voimat pitäisivät huolen siitä, että päämurre yleistyy kaikkialla ja muut murteet häviävät. Häviämään tuomittujen murteiden puhujia lohdutettiin vakuuttamalla häviämisen tapahtuvan niin hitaasti, ettei kenenkään tarvitsisi elinaikanaan luopua omasta kielimuodostaan.

Pinyinin kehittäminen

Heti kun Kiinan kansantasavalta oli perustettu lokakuussa 1949, maahan muodostettiin puolivirallinen »massajärjestö», Kiinan kirjakielen uudistamisen seura. Sen johtoon tuli Wu Yuzhang, yksi *latinxuan* isistä. Hänen johdolla seura alkoi suunnitella kiinan kielen foneettista aakkostoa latinaisen kirjoituksen pohjalta.

Vuonna 1952 tämän seuran tilalle perustettiin hallituksen alainen Kiinan kirjakielen uudistamisen tutkimuskomitea, jonka puheenjohtajaksi nimitettiin maan opetusministeri. Komitean avajaisistunnossa hän ilmoitti Mao Tse-tungin lausuneen kielen uudistuksesta näin (Milsky 1974: 67, 69):

Kirjakieli on uudistettava. Sen tulee suuntautua kohti foneettisuutta, joka on yhteistä maailman kaikille kielille. Muodoltaan sen tulee olla kansallinen; aakkosto ja suunnitelmat on tehtävä lähtemällä olemassa olevista kirjoitusmerkeistä.

Tämän ohjeen kuultuaan kielen uudistajat alkoivat arvostella latinaista aakkostoa kiinalaisten totumuksille oudoksi, ja komitea ryhtyi kehittelemään äännekirjaimistoja kirjoitusmerkkien pohjalta. Kolmessa vuodessa niitä saatiin valmiiksi kuusi.

Tulos ei kuitenkaan liene ollut tyydyttävä, sillä vuoden 1954 lopulla kielipoliittikka muuttui jälleen. Kiinan kirjakielen uudistamisen tutkimuskomiteasta tehtiin kiinan kirjakielen uudistuskomitea, ja sen puheenjohtajaksi nimitettiin välillä syrjässä ollut Wu Yuzhang. Helmikuussa 1955 uudistuskomiteaan muodostettiin jaos äännekirjoituksen kehittämiseksi latinaisen aakkoston pohjalta. Komitea totesi, että jaoksen tehtävä ei ole ristiriidassa Maon ohjeen kanssa, sillä latinainen aakkosto voidaan mukauttaa vastaamaan kiinan ääntämystä, ja tällöin se on »muodoltaan kansallinen». Kiinalaista kirjoitusta ei siis latinaisteta, vaan latinainen kirjaimisto kiinalaistetaan.

Lokakuussa 1955 Pekingissä kokoontui »Kiinan kirjakielen uudistamisen kansallinen kongressi». Sen valtuutetuille esitel-

tiin kuusi foneettista aakkostoa. Niistä neljä pohjautui perinnäisiin kirjoitusmerkkeihin, yksi kyrilliseen (venäläiseen) aakkostoon ja yksi latinaiseen aakkostoon. Suopeimmin otettiin vastaan viimeksi mainittu, joka itse asiassa oli melkein sama kuin Neuvostoliitossa laadittu *latinxua*. Hieman vielä muunnettuna se sai myöhemmin nimen »kiinan kielen äännekirjoituksen luonnos», kiinaksi *hanyu pinyin fangan*, lyhyesti *pinyin*. Kansallinen kansankongressi virallisti sen Kiinan alueelle 11. helmikuuta 1958.

Pinyinä alettiin Kiinassa ensisijaisesti käyttää yleiskielen ääntämyksen opettamiseen. Esimerkiksi sanakirjoissa sen avulla ruvettiin aakkostamaan kirjoitusmerkkejä, ja koululaisia varten tehtiin kuvitettu aapinen, jossa kuvatekstit oli laadittu sekä kirjoitusmerkeillä että pinyinillä. Pinyin ilmestyi kirjoitusmerkkien rinnalle myös kauppojen, lennätinasemien, säähavaintoasemien, rautatieasemien ja katujen nimikilpiin, sanomalehtien nimiösivulle ja teollisuustuotteiden, esim. olutpullojen, etiketteihin. Aluksi sen käyttö rajoittui kuitenkin valtakunnan sisäisiin asioihin. Vieraskielisissä julkaisuissaan kiinalaiset noudattivat henkilö- ja paikannimiensä kirjoittamisessa asianomaisten kielten omia kirjoitustapoja.

Pinyinin käytön rajoittaminen Kiinan sisäisiin asioihin herätti ulkomailla epäilyjä järjestelmän tulevaisuutta kohtaan. Arveltiin, että ehkä tämäkin äännekirjoitus, niin yksinkertainen ja näppärä kuin se onkin, jää monen aiemman latinaistuksen tapaan lyhytikäiseksi. Epäilyjä vahvistivat vielä ne hyökkäykset, joiden kohteeksi latinainen kirjoitus joutui kulttuurivallankumouksen kuohuntavaiheen aikana 1960-luvun lopulla. Silloin punakaartilaiset repivät alas pinyinillisiä kilpiä, sanomalehtien etusivuilta katosi lehden pinyinillä kirjoitettu nimi, ja Kiinan kirjakielen uudistuskomitea lakkasi toimimasta.

1970-luvun alussa latinaisten kirjainten vastustus väheni. Vuonna 1972 Kiinassa julkaistiin jopa uusi kiinalaisen kirjoituk-

sen latinaistus (ks. Milsky 1974: 72—74), mutta se ei kyennyt lyömään pinyinä laudalta. Vuonna 1973 sanomalehdet alkoivat jälleen kirjoittaa nimensä myös pinyinillä, ensimmäisenä Guanming Ribao 10. toukokuuta. Tuona päivänä tämä kulttuuriasioita seuraava päivälehti ehdotti, että erisnimet kirjoitettaisiin pinyinillä kiinalaisten vieraskielisissäkin julkaisuissa.

Guanming Ribaon ehdotuksen toteuttaminen ei voinut olla ihan yksinkertaista, sillä pinyinä ei ollut loppuun asti normitettu. Ratkaisematta oli esim. paikannimien jakaminen sanoiksi ja vähemmistökielisten nimien latinaistaminen. Näihin ongelmiin rupesi etsimään ratkaisua Kiinan kirjakielen uudistuskomitea, joka aloitti jälleen työskentelynsä.

Paikannimien osalta ratkaisu esitettiin vuonna 1974 julkaistussa Kiinan kartassa (Zhonghua Renmin – –), jonka komitea oli laatinut yhdessä valtiollisen maanmittauksen ja kartografian toimiston kanssa. Kyseessä oli ensimmäinen kiinalainen Kiinan kartta, jossa paikannimet on kirjoitettu pinyinillä. Se ilmestyi mittakaavassa 1:6 000 000, ja siihen sisältyi 3 800 paikannimen hakemisto. Samana vuonna Kiina myös toimitti Maailman ilmatieteelliselle järjestölle pinyin-asuisen luettelon maan säähavaintoasemista.

Tammikuussa 1975 kokoontui pitkän tauon jälkeen kansallinen kansankongressi eli Kiinan eduskunta. Ehkä se käsitteli myös äännekirjoituskysymystä, sillä saman vuoden toukokuussa uutistoimisto Xinhua ilmoitti, että Kiina ryhtyy käyttämään pinyinä vieraskielisessä tiedotustoiminnassaan 1. syyskuuta 1975. Syyskuussa ilmoitus kuitenkin syytä mainitsematta peruutettiin.

Peruutus päätöksestä huolimatta työ pinyinin käytön lisäämiseksi jatkui. Marraskuun 21. päivänä 1975 Guanming Ribao julkaisi artikkelin, jossa edellisen vuoden pinyin-karttaa pidettiin merkittävänä, koska sen avulla on mahdollista vähentää Kiinan paikannimien oikeinkirjoituksessa vallitsevaa kirjavuutta. Esimerkkinä lehti mainitsi Kiinan väek-

Katsauksia

käimmän maakunnan nimen, joka kirjoitetaan englanniksi (ns. postitoimisto-transkriptio mukaisesti) Szechuan, espanjaksi Sechuan, ranskaksi Sztchuan ja saksaksi Szetschuan. Pinyin-asu Sichuan voisi lehden mielestä korvata ne kaikki.

Vuonna 1976 Mao kuoli ja ns. neljän kopla syrjäytettiin.

Vuodesta 1977 tuli pinyin-asiassa runsastapahtumainen. Helmikuussa ilmestyi »Kiinan kansantasavallan maakunnittainen kartasto» (Zhonghua Renmin – –), jossa on 21 000 pinyinillä kirjoitettua paikannimeä. Elo-syyskuussa Kiinan valtuuskunta osallistui tämä kartasto mukanaan Ateenassa YK:n talous- ja sosiaalineuvoston kolmanteen maantieteellisten nimien normaalistamiskonferenssiin. Siellä valtuuskunta esitteli ne periaatteet, joita noudattaen kyseisen kartaston ja vuoden 1974 kartan paikannimet oli kirjoitettu, sekä ehdotti, että konferenssi suosittelaisi pinyinä Kiinan paikannimistön kansainväliseksi kirjoitustavaksi. Enemmistö konferenssin osanottajamaista hyväksyi tämän ehdotuksen, ja konferenssi antoi asiaa koskevan päätöslauselman (United Nations 1979). Näin pinyinistä tuli Kiinan paikannimistön ainoa YK:n kansainväliseksi suosittama latinaistus. Kuten mainittu, kiinalaiset itse alkoivat noudattaa sitä ulkomaansuhteissaan vuoden 1979 alussa.

Pinyinin kirjaimet ja niiden ääntämys

Pinyiniin kuuluu 26 peruskirjainta sekä diakriittilliset kirjaimet ê ja ü. Niiden avulla voidaan osoittaa, miten mikin kirjoi-

tusmerkki kiinan yleiskielessä ääntyy. Tavujen sävelkorko, joita yleiskielessä on neljä, osoitetaan tarvittaessa aksentilla, esim. *dāo, suàn, jiǎo, jú*. Vieraskielisessä tekstissä esiintyvissä nimissä ei sävelkorakoaksentteja yleensä käytetä. Myös kiinalaisissa pinyin-kartoissa paikannimet ovat ilman sävelkorkomerkkejä.

Taulukko 1 osoittaa, miten pinyinin kirjaimet ja eräät kirjainyhdistelmät voidaan karkeasti ääntää suomea puhuttaessa. Taulukko ei tietenkään sovellu esim. kiinan kielen opiskeluun vaan pyrkii osoittamaan pinyinille sellaisen mahdollisimman oikean ääntämyksen, josta kiinaa taitamaton suomalainen pystyy tunnistamaan kiinalaiset nimet. Tavoitteena on siis kiinan kielen »korrekti» suomalainen ääntämys, jota voisivat noudattaa esim. radion uutistenlukijat. Kirjaimille ja kirjainyhdistelmille on yleensä annettu lähin suomalainen vastine. Aina ei tällä tavoin ole kuitenkaan voitu menetellä. Pinyinillä kirjoitetun nimen hahmottaminen vaikeutuisi liiaksi esim., jos *e* kehoitettaisiin ääntämään *ö*:ksi nimessä Henan tai *y* ja *w* kehoitettaisiin jättämään ääntämättä nimissä Yibin ja Wuhan. Samasta syystä sana *pinyin* on ehdotettu äännettäväksi [pinjin] eikä [phinin], vaikka jälkimmäinen on lähempänä aitoa kiinalaista ääntämystä.²

Pinyin ja kiinankieliset paikannimet

Valtaosa Kiinan paikannimistä on kiinankielisiä. Ateenan paikannimikonferenssissa 1977 Kiinan valtuuskunta esitteli ohjeet siitä, kuinka kiinankieliset pai-

² Taulukon 1 ääntämisohje on tehty ajatellen tavallista suomalaista, joka puhuesaan joutuu ääntämään kiinalaisia paikannimiä, ja se on tästä syystä yksinkertaisempi kuin Närhen (1979: 156) ehdotus. Mielestäni suomenkielisessä puheessa tulisi voida hyväksyä pinyinin *e*:n, *i*:n ja *r*:n ääntäminen suomenkielisittain. Pinyinin aspiroitumattomat konsonantit *b*, *d*, *g*, *j*, *z* ja *zh* on taulukossa 1 ehdotettu äännettäväksi [b], [d], [g], [dz], [dz] ja [dž], vaikka suomen äänneet [p], [t], [k], [ts], [ts] ja [tš] ehkä olisivat hieman lähempänä kiinalaista ääntämystä. Näin siksi, että pinyinin aspiroituneet konsonantit *p*, *t*, *k*, *q*, *c* ja *ch* voitaisiin ääntää suomenkielisittain [p], [t], [k], [ts], [ts] ja [tš] eikä niitä tarvitsisi suomenkielisessä puheessa aspiroida esim. englannin tapaan.

Kielimestarinani on ollut pekingiläinen Antti Rautio, Armi Rautio-Linin poika, joka nykyään asuu Helsingissä.

TAULUKKO 1. Pinyinin suomalainen ääntämys.

Pinyin	Wade— Giles	Ääntä- mys	Esimerkkiniimi	Esimerkkiniimen ääntämys	Kielilautakunnan kirjoitustapa
a	a	[a]	Anhui	[anhui]	Anhuei
ian ¹	ien	[ien]	Tian'an Men	[tienanmen]	Tienanmen
yan ²	yen	[jen]	Yan'an	[jenan]	Jenan
b	p	[b]	Beijing	[beidziŋ]	Peking
c	ts'/tz'	[ts]	Cangzhou	[tsaŋdžou]	Tšangtšou
ch	ch'	[tʃ]	Changchun	[tʃaŋtʃun]	Tšangtšun
d	t	[d]	Dalian	[dalien]	Talien
e/ê	e/ê/eh/o	[e]	Henan	[henan]	Honan
f	f	[f]	Fujian	[fudzien]	Fukien
g	k	[g]	Gansu	[gansu]	Kansu
ng ³	ng	[ŋ]	Shandong	[ʃandun]	Šantung
h	h	[h]	Hunan	[hunən]	Hunan
ch	ch'	[tʃ]	Chengdu	[tʃeŋdu]	Tšengtu
sh	sh	[ʃ]	Shanxi	[ʃansi]	Šansi
zh	ch	[dʒ]	Zhejiang	[džedziaŋ]	Tšekiang
i	i/ih/ü	[i]	Jiangxi	[džiaŋsi]	Kiangsi
j	ch	[dʒ]	Jinan	[džinan]	Tsinan
k	k'	[k]	Kaifeng	[kaifeŋ]	Kaifeng
l	l	[l]	Lanzhou	[landžou]	Lantšou
m	m	[m]	Ma'anshan	[maanšan]	Maanšan
n	n	[n]	Nanjing	[nandziŋ]	Nanking
ng ³	ng	[ŋ]	Ngoring	[ŋoriŋ]	Ngoring
o	o/—	[o]	Manzhouli	[mandžouli]	Mantšouli
ong	ung	[u]	Longmen	[luŋmen]	Lungmen
p	p'	[p]	Poyang Hu	[pojaŋhu]	Poanghu
q	ch'	[ts]	Qinghai	[tʃiŋhai]	Tšinghai
r	j/rh	[r]	Ruo Shui	[ruoʃui]	Žuošui
s	s/ss	[s]	Sanmen	[sanmen]	Šanmen
sh	sh	[ʃ]	Shaanxi	[šaansi]	Šensi
t	t'	[t]	Taiyuan	[taijyan]	Taijyan
u	u/—	[u]	Hubei	[hubei]	Hupei
ju	chü	[dzy]	Junpu	[dzyŋpu]	Tšunpu
qu	ch'ü	[tsy]	Quzhou	[tsydžou]	Kutšou
xu	hsü	[sy]	Xuzhou	[sydžou]	Sutšou
yu	yü	[jy]	Yunnan	[jynnan]	Jynnan
v ⁴	v	[v]	Vazu	[vadzu]	Vatsu
w	w	[w] ⁵	Wuhan	[wuhan]	Wuhan
x	hs	[s]	Xi'an	[sian]	Sian
y	y/—	[j]	Yibin	[jibin]	Ipin
ü	ü	[y]	Lüda	[lyda]	Lyta
z	ts/tz	[dz]	Zaozhuang	[dzaodžuaŋ]	Tsaotšuang
zh	ch	[dʒ]	Zhengzhou	[džeŋdžou]	Tšengtšou

¹ Tavun lopussa. Esim. Liangkou ääntyy [liankou].² Omana tavunaan. Esim. Yangkou ääntyy [jaŋkou].³ Samassa tavussa. Esim. Gangou ääntyy [gangou].⁴ Vain vähemmistökielissä.⁵ Ääntyy kuten englannin sanassa *wall*.

kannimet latinaistetaan pinyininä käyt-
täen. Ohjeissa mainitaan seuraavat seikat
(ne on tässä muotoiltu hieman toisin kuin
alkutekstissä):

1. Kiinan kaikilla murrealueilla kiin-
nankieliset paikannimet latinaistetaan
yleiskielen ääntämyksen mukaisesti.

2. Latinaistetut nimet, joissa on vain
spesifinen osa, kirjoitetaan yhdeksi sa-
naksi, esim. paikkakuntien nimet Jiuxian,
Dahushan, Daqinghe.

3. Jos latinaistetussa nimessä on sekä
spesifinen osa että paikan laatua osoitta-
va geneerinen osa (termi), kumpikin kir-
joitetaan omaksi sanakseen, esim. Heilong
Jiang (joki), Heilongjiang Sheng (maa-
kunta), Tai Shan (vuori), Tong Xian (lään-
ni).

4. Adjektiivi kirjoitetaan latinaistetussa
nimessä yhteen pääsanansa kanssa,
esim. Xiliao He, Xinyi He, Chaobai Xinhe.

5. Latinaistetun nimen sekä spesifinen
että geneerinen osa kirjoitetaan isolla al-
kukirjaimella.

6. Tietyissä tapauksissa näistä sään-
nöistä voidaan poiketa. Kiinassa on esim.
kaksi maakuntaa, joiden nimet eroavat
toisistaan vain sävelkoroltaan. Toisen
maakunnan latinaistettuun nimeen on
selvyyden vuoksi lisätty *a*, ja nimet kirjoi-
tetaan Shaanxi ja Shanxi (vanhat suoma-
laiset kirjoitusasut ovat Šensi ja Šansi).
Tarvittaessa voidaan homonyymit erotel-
la korkomerkillä, esim. *jiǎo* 'niemi', *jiǎo*
'riutta'.

Ateenan ohjeista on hyötyä paitsi kiin-
nan taitajalle, joka sanakirjan avulla lati-
naistaa paikannimiin sisältyviä kirjoitus-
merkkejä, myös kiinaa taitamattomalle.
Kiinalaisia paikannimiä löytyy kirjalli-
suudesta paljon enemmän muiden lati-
naistusten kuin pinyinin avulla kirjoitet-
tuina. Erityisen paljon nimiä ovat lati-
naistaneet amerikkalaiset Waden—Gile-
sin menetelmällä (esim. United States
Board on Geographic Names 1968).
Waden—Gilesin menetelmällä latinaistet-
ut nimet voidaan mekaanisesti tavu ta-
vulta siirtää edellä annettujen sääntöjen
mukaiseen pinyin-asuun. Tätä tarkoitusta

varten on julkaistu taulukoita, joista il-
menee, mitä pinyinin tavua mikin Waden—
Gilesin tavu vastaa (esim. Närhi
1979). Kaikkiaan on kiinan yleiskielessä
vain 411 tavua (ellei sävelkorkoja oteta
lukuun). Niinpä jos meillä on Waden—
Gilesin tapaan kirjoitettu kaupunginnimi
Ch'ung-ch'ing, taulukko osoittaa, että ta-
vua *ch'ung* vastaa pinyinin tavu *chong* ja
tavua *ch'ing* pinyinin tavu *qing*, joten ko-
ko nimi muuttuu muotoon Chongqing.
Pinyin-asu on yleensä yksinkertaisempi
kuin Waden—Gilesin asu, koska yhdy-
sviivaa ei yleensä lainkaan käytetä ja heit-
tomerkki on harvinainen. Heittomerkkiä
käytetään ainoastaan osoittamaan tavu-
rajaa epäselvissä tapauksissa. Esim. ni-
messä Yan'an se osoittaa, että tavut ovat
yan + *an* eivätkä *ya* + *nan*. Tämä tieto vai-
kuttaa nimen ääntämykseen.

Jos nimi on latinaistettu jollakin muul-
la vanhalla tavalla kuin Waden—Gilesin
menetelmällä, sitä ei aina voi mekaanises-
ti siirtää pinyin-asuun.

Pinyin ja vähemmistökieliset paikannimet

Kiinassa on yli 50 virallisesti tunnustettua
vähemmistökieltä. Levinneimmät ovat
uiguuri Sinkiangissa, tiibet Tiibetissä ja
mongoli Sisä-Mongoliassa. Ennen vuotta
1974, jolloin ensimmäinen kiinalainen pin-
yin-kartta ilmestyi, ulkomailla latinaistet-
tiin näiden alueiden paikannimiä usein
kiinalaisista kirjoitusmerkeistä. Tuloksia
ei voi pitää hyvinä. Esim. vanha sinkian-
gilainen joennimi Tarim sai länsimaisissa
pinyin-kartoissa asun Talimuhe (tai
Tällmühé). *Ta*-tavu säilyi ennallaan, kos-
ka kiinan kielessä sellainen on; sen sijaan
tavu *rim* kiinasta puuttuu, ja se täytyi
korvata kirjoitusmerkeillä, jotka latinai-
stuvat pinyin-asuihin *li* ja *mu*; *he*-tavu tar-
koittaa jokea. 1970-luvun alussa kiinalai-
set sitten julkistivat uiguurin, tiibetin ja
mongolin kielen latinaistuksensa ja ovat
vuodesta 1974 kirjoittaneet pinyin-kar-
toihinsa näiden kielialueiden paikannimet
latinaistettuina suoraan kyseisten kielten
kirjoituksesta. Talimuhesta tuli tällöin

Tarim He. Uiguurin kieltä on myös alettu kirjoittaa latinaisin kirjaimin, perinnäisen arabialaisen kirjoituksen ohella.

Vuoden 1974 pinyin-kartan ilmestyessä eivät uiguurin, tiibetin ja mongolin kiinalaiset latinaistukset olleet vielä ihan viimeistelyjä. Tästä syystä muutamat näiden kielialueiden paikannimet on kirjoitettu hieman eri tavoin vuoden 1977 kartastossa. Esim. sisämongolialainen kaupunginimi, jonka eurooppalaiset ovat tavallisesti kirjoittaneet Huhehot ja joka kiinan kautta pinyin-asuun latinaistettuna kirjoitetaan Huhehaote, on vuoden 1974 kartassa Huhhot mutta vuoden 1977 kartastossa Hohhot. Seuraavassa pinyin-kartassa (Map of the Peoples Republic -- 1981) en ole enää huomannut uusia nimenmuutoksia.

Pahempi ongelma kuin muutamien vähemmistönimien oikeinkirjoituksen horjuvuus on se, että kiinalaiset ovat julkaisseet sangen vähän uudella tavalla latinaitettuja Sinkiangin, Tiibetin ja Sisä-Mongolian paikannimiä. Vanhassa kirjallisuudessa, esim. Mannerheimin ratsastuskertomuksessa, mainitaan monia Kiinan alueen vähemmistökielisiä paikkoja, joita nykykiinalaisista kartoista ei löydy. Olisi hyvä, jos niistä voisi nykyään puhua samoilla nimillä, joita paikkakuntalaiset itse käyttävät. Tämä ongelma on yksi syy siihen, että esim. Yhdysvaltain valtuuskunta ei Ateenassa kannattanut pinyinin valintaa Kiinan paikannimistön kansainväliseksi latinaistukseksi.

Kiinan valtuuskunta esitteli Ateenassa vähemmistökielisten paikannimien latinaitamista koskevat säännöt, joihin sisältyvät mm. seuraavat näkökohdat:

1. Nimet kirjoitetaan käyttäen pinyinin 26:ta kirjainta, joista kahteen voidaan lisätä diakriittinen merkki (ê, ü), sekä selvyyden vaatiessa heitomerkkiä.

2. Jos paikasta on yleisessä käytössä vähemmistökielisestä alkuperäisnimestä johdettu kiinalainen nimiasu, latinaistus voidaan tehdä siitä ja alkuperäinen nimi voidaan panna sen perään sulkeisiin. (Olen tulkinnut tämän kohdan niin, että esim. kaupunginimi Kashi Sinkiangissa

on tällainen kiinalainen johdos ja alkuperäisnimen suora pinyin-latinaistus on Kaxgar. Vastaavanlaisia nimipareja on vuoden 1977 kartastossa useita.)

3. Uiguurinkielisten nimien latinaistaminen perustuu »uiguurin uuden kirjoituksen luonnokseen». Sitä hieman yksinkertaistetaan jättämällä pois diakriittisia merkkejä ja korvaamalla muutama outo kirjain pinyinin kirjaimilla.

4. Mongolinkielisten nimien latinaitaminen perustuu niiden puhekielisen asun kirjoitettuun muotoon. Yleiseen käyttöön tarkoitettussa latinaistuksessa ei käytetä diakriittisiä merkkejä eikä tehdä eroa pitkien ja lyhyiden vokaalien välillä.

5. Tiibetinkielisten nimien latinaitaminen perustuu niiden ääntämykseen Tiibetin radiossa. Yleiseen käyttöön tarkoitettuihin latinaistettuihin nimet kirjoitetaan ilman diakriittisiä merkkejä.

6. Yleensä nimen spesifinen osa ja generinen osa (termi) kirjoitetaan eri sanaksi. Kumpikin aloitetaan isolla kirjaimella. Adjektiivit kirjoitetaan yhteen pääsanansa kanssa.

Näistä ohjeista ei tavalliselle ihmiselle juuri ole hyötyä, sillä ei ole olemassa menetelmää muulla tavoin kirjoitettujen vähemmistönimien siirtämiseksi kiinalaisten pinyin-asuun. Täytyy vain odottaa, että Kiinan nimistöviranomaiset julkaisevat tähänastista enemmän vähemmistönimistöä kartoissaan tai erityisinä luetteloina.

Kysymyksiä voi tietysti esittää myös suoraan Kiinan nimistöviranomaisille. Itse tapasin Pekingissä kesällä 1979 sikäläisen geodesian, fotogrammetrian ja kartografian tutkimuslaitoksen edustajia ja saatoin kysyä heiltä joitakin mieltäni askarruttaneita asioita. Ihmettelin ensinnäkin Mongolian vastaisella rajalla sijaitsevan sisämongolialaisen kaupungin nimeä. Kiinalaisissa pinyin-kartoissa kaupungin nimenä on Erenhot, mutta junan siellä pysähtyessä huomasi aseman kilvessä kiinalaisten kirjoitusmerkkien alla nimi-asun Erlian. Mistä ero? Vastauksessaan viranomaiset sanoivat, että elämme siirtymäkautta. Erenhot on kaupungin viralisen, mongolinkielisen nimen latinaistus,

Katsauksia

Erlian puolestaan kiinalaisen nimen latinaistus. Tarkoituksena on siirtyä vähitellen käyttämään pelkästään nimeä Erenhot koko Kiinassa. Tulkitsin vastauksen siten, että myös kaupungin kiinalaisittain kirjoitettu nimi muutettaisiin vastaamaan mahdollisimman paljon nimiasua Erenhot. Ehkä se kirjoitettaisiin niin, että sen tarkka latinaistus olisi Erenhaote. Jos pinyinin tehtävänä on osoittaa kiinalaisten kirjoitusmerkkien ääntämys, tulisiko rautatieaseman kilpeen tällöin kirjoittaa Erenhaote eikä Erenhot huolimatta siitä, että virallinen nimiasu on Erenhot? Siinäpä kieliviranomaisille pähkinä. Lisäksi koko tilannetta mutkistaa se, että kaupungin asukkaista enää vähemmistö on mongoleja (paikallisen oppaan mukaan 30 % 10 000 hengestä). Tapaus ei tietenkään ole ainutkertainen.

Tiedustelin myös, kuinka pinyinillä tulisi kirjoittaa Brahmaputran mutkassa Tiibetissä sijaitsevan lähes 8 000 m korkean vuoren nimi, joka englantilaisittain kirjoitetaan Namcha Barwa. Kiinan vähemmistöalueilla on paljon huomattavia maastopiirteitä, joiden virallista pinyin-asua ei kiinalaisista lähteistä löydy. Vastaus: Namjagbarwa Feng (*feng* = vuori). Nimessä on siis ilmeisesti tiibetinkielinen spesifinen osa ja kiinankielinen termi. Kiinalaisten nimilähteiden niukkuuteen viitatessani haastateltavani mainitsivat, että Kiinassa on aikomus julkaista 40 000—50 000 hakusanaa sisältävä paikannimiluettelo vuoteen 1985 mennessä. Pieni parannus nykytilanteeseen on siis odotettavissa.

Kiinan paikannimet suomen kielessä

Kiinan paikannimien* kirjoitusasusta suomenkielisessä tekstissä on olemassa Aulis J. Joen alustukseen perustuva Suomen Akatemian kielilautakunnan suositus vuodelta 1957 eli siis pinyinin virallistamista edeltävältä vuodelta. Se kuuluu seuraavasti (Suomen Akatemian kielilautakunta 1957):

1) *j* ja *y* merkitsevät samoja äänteitä

kuin suomessa (*Jynnan*, Waden järjestelmässä *Yünnan*);

2) englannin mukaiset *sh*, *ch* ja *j* korvataan *š*:llä, *tš*:llä ja *ž*:llä (*Šantung*, *Tšang*, *Žen*);

3) konsonanttien aspiroituneisuutta ei merkitä (*tši*, Waden järjestelmässä *ch'ih*);

4) kiinan bilabiaalinen *w* merkitään sanan alussa *w*:llä (*wang*), muutoin *u*:lla (*Kuangtung*, *Tšou*);

5) kiinan sananalkuinen *ich*-äänne, jota Wade merkitsee *hs*:llä, merkitään *h*:lla (*Hiša* pro *Hsisha*);

6) kiinan vokaalisessa funktiossa oleva *z* tai *ž* merkitään *i*:llä (*tši* pro Waden *ch'ih*, *ži* pro *jih*, *ši* pro *shih*, *si* pro *ssü*, *tsi* pro *tzü* tai *ts'ü*);

7) yhdysperäiset paikannimet kirjoitetaan välittömästi yhteen (*Hongkong*), mutta nykyiset henkilönnimet yleensä seuraavaan tapaan: *Tšiang Kai-šek*, *Tšou En-lai*. — Varsinkin historiallisissa nimissä esiintyy muitakin tyyppejä: *Ko Hung*, *Tu-an Ku*, *Ko-šu-han* (ks. Giles, Chinese Biographical Dictionary);

8) joissakin tapauksissa säilytetään käyttöön vakiintunut epäkiinalainen asu, esim. *Peking* pro *Peitsing*.

Vaikka suosituksen otsikossa puhutaan vain kiinankielisistä nimistä, ohje soveltuu myös kiinan kautta latinaistettujen vähemmistökielisten nimien suomalaistamiseen. Epäselväksi jää, mitä kirjoitustapaa on ajateltu suomalaisen foneettistamisen lähtökohdaksi. Olisiko se Waden—Gilesin latinaistus vai nk. postitoimistotranskriptio? Esim. kaupunginimi, joka pinyinillä kirjoitetaan Chongqing, on englannin mukaisessa Waden—Gilesin asussa *Ch'ung-ch'ing* mutta niin ikään englannin mukaisessa postitoimistoasussa *Chungking*. Olisiko suomalainen asu *Tšungťsing* vai *Tšungking*? (Taulukon 1 viimeisessä sarakkeessa on lähtökohtana pidetty postitoimistoasua.)

Olipa lähtöasu mikä tahansa, suosittelulla tavalla foneettistettuina nimet on tavallisen suomalaisen helppo ääntää, ja tältä kannalta suositus on onnistunut. Haittapuolena on se, että esim. Waden—Gilesin asusta foneettistettuja nimiä ei enää mekaanisesti voi siirtää takaisin lähtöasuunsa mm., koska konsonanttien aspiroituneisuutta ei foneettistuksessa oteta

huomioon. Suomalaistettuja nimiä ei näin ollen voi mekaanisesti myöskään pinyinintää.

Nyt, kun pinyinistä on tullut Kiinan paikannimien kansainvälinen latinaistus, sitä on tietysti syytä ryhtyä käyttämään suomenkielisissäkin tekstissä, mahdollisuuksien mukaan myös takautuvasti, esim. historiaa käsittelevissä kirjoituksissa. Kielilautakunnan suositus saattaa yhä olla ajankohtainen silloin, kun pinyinasua ei onnistuta saamaan selville. (Haluaisin kuitenkin tehdä siihen kaksi muutosta. Kohdassa 4 sanoisin, että Waden w jää muuttamatta tavun eikä ainoastaan sanan alussa, esim. nimessä Taiwan. Kohdassa 5 pidän tarpeettomana: on selvempää jättää *hs* muuttamatta.)

Kun paikannimiä ryhdytään kirjoittamaan pinyinillä suomenkielisessä tekstissä tai suomalaisissa kartoissa, ratkaistavaksi tulee kaksi vähäisempää ongelmaa: ensinnäkin mitkä nimet kannattaa jättää eksonyymeiksi ja toiseksi miten on mene-

teltävä suomennettaessa kaksiosaisen nimien termejä.

Kielilautakunnan mukaan eksonyymeihin voitiin ennen pinyiniäkin turvautua »joissakin tapauksissa». Itse olen kartastoja ja tekstejä toimittaessani kirjoittanut suomalaisittain mm. alueennimet Mantšuria, Sinkiang, Sisä-Mongolia ja Tiibet, paikkakunnannimet Kanton, Nanking, Peking, Turfan ja Urumtši, luontonimet Iso-Hingan, Jangtse, Keltainenjoki, Länsijoki, Sungari ja Turfanin syvänselkä sekä teennösten nimet Keisarinkanava ja Kiinan muuri. Eräistä Kiinan rajan ylittävistä paikoista olen käyttänyt joko sovinnaisia tai naapurimaalaista nimeä: Altai, Amur, Brahmaputra, Dzungarianportti, Hankajärvi, Jalu, Mount Everest, Tienšan, Ussuri. Lisäksi on olemassa koko joukko oppitekoisia suuralueiden nimiä, jotka on järkevää suomentaa, esim. Etelä-Kiinan vuorimaa, Luoteis-Kiina, Lössiyllänselkä ja Pohjois-Kiinan tasanko. Ehkä tarpeettomasti olen

TAULUKKO 2. Kiinan paikannimistöön sisältyviä termejä ja adjektiiveja.

Termi tai adjektiivi	Termi tai adjektiivi suomeksi	Esimerkkinimi	Esimerkkinimi suomeksi
bandao	niemimaa	Liaodong Bandao	Liaodongin niemimaa
bei	pohjoinen	Huabei Pingyuan	Pohjois-Kiinan tasanko
changcheng	muuri	Wanli Changcheng	Kiinan muuri
chi	järvi	Dian Chi	Dianchijärvi
co	järvi	Siling Co	Silingjärvi
da	iso, isot	Da Hinggan Ling	Iso Hingganvuoristo (Iso-Hingan)
dao	saari	Hainan Dao	Hainaninsaari (Hainan)
diqu	prefektuuri	Baicheng Diqu	Baichengin prefektuuri
dong	itä	Dong Hai	Itä-Kiinan meri
dongbei	koillinen	Dongbei	Koillis-Kiina (Mantšuria)
dongnan	kaakko	Dongnan Qiuling	Kaakkois-Kiinan vuorimaa (Etelä-Kiinan vuorimaa)
feng	vuori, huippu	Namjagbarwa Feng	Namjagbarwavuori (Namjagbarwa)
gang	satama	Quanzhou Gang	Quanzhoun satama
gaoyuan	ylänkö, laakio	Qing Zang Gaoyuan	Qinghain—Tiibetin yllänkö (Tiibetin yllänkö)
gol	joki	Albag Gol	Albagjoki
guan	sola	Loushan Guan	Loushansola

Katsauksia

TAULUKKO 2. Kiinan paikannimistöön sisältyviä termejä ja adjektiiveja.

Termi tai adjektiivi	Termi tai adjektiivi suomeksi	Esimerkkinimi	Esimerkkinimi suomeksi
bandao bei changcheng chi co da	niemimaa pohjoinen muuri järvi järvi iso, isot	Liaodong Bandao Huabei Pingyuan Wanli Changcheng Dian Chi Siling Co Da Hinggan Ling	Liaodongin niemimaa Pohjois-Kiinan tasanko Kiinan muuri Dianchijärvi Silingjärvi Iso Hingganvuoristo (Iso-Hingan)
dao diqu dong dongbei dongnan	saari prefektuuri itä koillinen kaakko	Hainan Dao Baicheng Diqu Dong Hai Dongbei Dongnan Qiuling	Hainaninsaari (Hainan) Baichengin prefektuuri Itä-Kiinan meri Koillis-Kiina (Mantšuria) Kaakkois-Kiinan vuori- maa (Etelä-Kiinan vuo- rimaa)
feng	vuori, huippu	Namjagbarwa Feng	Namjagbarwavuori (Namjagbarwa)
gang gaoyuan	satama ylänkö, laakio	Quanzhou Gang Qing Zang Gaoyuan	Quanzhoun satama Qinghain—Tiibetin ylänkö (Tiibetin ylän- kö)
gol guan hai haixia he hu jiang jiāo jiǎo kou liedao ling moron	joki sola meri, järvi salmi, kanaali joki järvi joki riutta niemi suu saaret, saaristo vuoristo, vuoret joki	Albag Gol Loushan Guan Bo Hai Bohai Haixia Wei He Dongting Hu Chang Jiang Huaguang Jiao Chengshan Jiao Minjiang Kou Shengsi Liedao Qin Ling Xar Moron He	Albagjoki Loushansola Bohainmeri Bohainsalmi Weihejoki Dongtingjärvi Changjiangjoki (Jangtse) Huaguangin riutta Chengshaninniemi Minjiangin suu Shengsisaaret Qinlingvuoristo Xar Moron -joki, Xar Moron
nan nei nur pendi pingyuan	etelä sisä- järvi allas tasanko	Nan Hai Nei Monggol Hulun Nur Tarim Pendi Changjiang Zhong- xiayou Pingyuan	Etelä-Kiinan meri Sisä-Mongolia Hulunjärvi Tarimin allas Jangtsen keski- ja ala- juoksun tasanko (Jangtsen tasanko)
qiuling	vuorimaa	Dongnan Qiuling	Kaakkois-Kiinan vuori- maa (Etelä-Kiinan vuori- maa)
qu qundao shamo	joki saaristo, saaret aavikko	Za Qu Zhoushan Qundao Taklimakan Shamo	Zaqujoki Zhoushansaaristo Taklimakanin aavikko (Taklimakan)
shan shandi shankou sheng shi	vuori, vuoret vuorimaa sola maakunta kaupunkiseutu	Taihang Shan Qinling Shandi Tanggula Shankou Jilin Sheng Shanghai Shi	Taihangvuoret Qinlingin vuorimaa Tanggulasola Jilinin maakunta (Jilin) Shanghain kaupunkiseu- tu

käyttänyt kaupunginnimistä Tianjin ja Yan'an sovinnaisasuja Tientsin ja Jenan, etenkin kun kumpikin pinyin-asu ääntyy taulukon 1 mukaan melkein tai täysin samalla tavalla kuin mainitut eksonyymit. Tarpeetonta on saattanut olla myös heitomerkin poisjättäminen; näin ovat tosin monesti menetelleet myös eräät kiinalaiset lehdet (kirjoittamalla esim. Yanan *pro* Yan'an ja Xian *pro* Xi'an).

Nimiin usein kuuluva termi ja adjektiivi voidaan haluttaessa suomentaa. Taulukossa 2 on lueteltu joitakin Kiinan kiinankielisissä tai vähemmistökielisissä paikannimissä esiintyviä termejä ja adjektiiveja suomennoksineen. Esimerkit on valittu niin, että ne osoittavat, liittyykö suomennettu termi spesifisen osan nominatiiviin vai genetiiviin ja kirjoitetaanko se tämän kanssa yhdeksi sanaksi vai erikseen.

Erityisen ongelman termejä suomenettaessa muodostavat nimet, joiden spesifinen osa on yksitavuinen, esim. Tai Hu (*hu* = järvi). Jos tällainen nimi suomalaisetetaan pelkästään kääntämällä termi (Taijärvi), nimeen jää vain yksi kiinalainen tavu. Ilmeisesti homonyymiongelman pienentämiseksi kiinalaiset (esim. tapaanmani nimistöasiantuntijat) suosittavat, että spesifinen ja geneerinen osa tällöin ensin yhdistettäisiin toisiinsa ja geneerisen osan käännös liitettäisiin sitten niiden perään: Taihujärvi. Jos spesifinen osa on vähintään kaksitavuinen, näin ei menetellä: esim. Taihang Shan muuttuu muotoon Taihangvuoret. Omassa kielessään kiinalaiset menettelevät samaan tapaan: esim. erään meren nimi on Bo Hai (*hai* = meri), mutta tästä nimestä johdettu lahdennimi ei ole Bo Wan vaan Bohai Wan (*wan* = lahti). Suomeksi siis Bohainmeri ja Bohainlahti.

KERKKO HAKULINEN

LÄHTEET

- BARNES, MILLER DAYLE 1974: Language planning in Mainland China: a socio-linguistic study of *p'u-t'ung-hua* and *p'in-yin*. Xerox University Microfilms, Ann Arbor, Michigan.
- KADEN, KLAUS 1975: Die wichtigsten Transkriptionssysteme für die chinesische Sprache: eine Einführung zum Selbststudium. Leipzig.
- Map of the People's Republic - - 1981: Map of the People's Republic of China 1:9 000 000. Beijing. Liitteenä China Reconstructs -lehden numerossa 1/1981.
- MILSKY, CONSTANTIN 1974: Le choix du futur alphabet phonétique chinois. — France-Asie, n:o 1, s. 67—77.
- NIDA, EUGENE A. (toim.) 1972: The Book of a thousand tongues. United Bible Societies, London. Revised edition. (Kirjassa on faksimilenäyte 1 399 erikielisestä Raamatun tai sen osan käännöksestä.)
- NÄRHI, EEVA MARIA 1979: Kiinan nimien kirjoittaminen. — Vir. 84 s. 154—160.
- STALIN, J. V. 1972: Marxism and problems of linguistics. Foreign Languages Press, Peking.
- [SUOMEN AKATEMIAN KIELILAUTAKUNTA 1957] = Venäjän-, kiinan- ja japaninkielisten nimien kirjoitusasu suomenkielisessä tekstissä. — Vir. 61 s. 345—352.
- United Nations 1979: Third United Nations Conference on the standardization of geographical names, Athens, 17 August—7 September 1977, vol. I: Report of the Conference. New York.
- United States Board on Geographic Names 1968: Mainland China. — Gazetteer 22. Washington, D.C. (2-osainen luettelo, jossa 108 000 Kiinan paikannimeä koordinaatteineen.)
- Xīnhuá zìdiǎn 1973: Xīnhuá zìdiǎn. Beijing. (Kiinalais-kiinalainen taskusanakirja, jossa sanat on aakkostettu pinyinin avulla.)
- Zhonghua Renmin - - 1974: Zhonghua Renmin Gongheguo ditu 1:6 000 000 (Hanyu pinyinban). Beijing. (Kiinan kartta + 154-sivuinen nimihakemisto, jossa myös uiguurin, mongolin ja tiibetin latinaistamiskaava.)
- Zhonghua Renmin - - 1977: Zhonghua Renmin Gongheguo fen sheng dituji (Hanyu pinyinban). Beijing. (Kiinan kansantasavallan maakunnittainen kartasto.)